
Honningbien, *Apis mellifica*

---

må regnes til husdyrene.

Humblebi, *Bombus*

Korte, tykke og lødne, sort-hvid-gulringede insekter; JORDHUMLEN, *Bombus terrestris*, har hvid bagkropspids og to gule tværbånd, mens STENHUMLEN, *Bombus lapidarius*, har rød eller orange bagkropspids. De langsnablede humlebier er vigtige rødkløverbestøvere.

– Danmarks Dyreverden 2, 294-96.

Humblebi 1767ff; *humle* fællesgermansk, gammel-dansk og ældre nydansk d.s. samt *hummel*, *hum(b)le*, oldhøjtysk *humbal*, *hum-* efterligner vingernes dybe brummetone, *bien* *hummer* eller *humser* (1802; 1); fra indøeurop. kem 'summe' sml. *bremse* s. 96 (2); som persontilnavn *Humla*, *Humle*, *Hummel* 1500-t (3), i de bornholmske stednavne *Humledal* 1818ff og *Humlekode*, måske i *Humblebæk* 1516ff NSjælland (4). Ordet *bi* o. 1300ff, oldnord. og ældre nydansk by, er rimeligvis også et lydord.

Brummer o. 1700ff (5), måske i persontilnavnet *Brummer* 1400-t ff (6), *brumler* 1863 (7), *brumblebi*, *brummelbi* og *brumbi* Slesvig, Sønderjylland, Sjælland (8), N. NV og ØSjælland (9), *brumleflue* Agger (10), *brumlebremse* Djursland, ØJylland (9), *brum-*, *brumlebasse*, *brumbas* Jylland, ØFyn, Odsherred, *brumbi* N og ØSjælland (9).

Jordhumle, *jordbi* 1776ff (11), *humleflue* Agger (10), *humlebrems(e)* og *lådnen bremse* Fyn (9), *bremse* Drejø o. 1890 (12). *Bremse* og *hveps* er fællesnavne til store flyvende og stikkende insekter (13).

Grønland: *igutsak*.

LITTERATUR: (1) 903 2,658; (2) 626 161; (3) 363 2.1,478; (4) 156 10,56,70; 427 1,55; (5) 434 1,287; 903 1,1793,516; (6) 363 2,1,138; (7) 541 2,54; (8) 659 2,1227 (1907ff); 212c 1,126 og tb. 67; 212g 5826; 388; 423; 663 2.2,49; (9) 388; (10) 423; (11) 332 52; 903 3,1820,160,162; (12) 599 28862; (13) 212c 1,131,696.

BØRN OG HONNINGEN

Drenge ledte efter humlebiernes reder (1802; 1), en sådan blev i Sønderjylland kaldt *honningbod*

(håneboj) og i Thy *mosbo* (2). »Der var en barnlig jubel, når vi fandt et *håneboj*, thi honningen var fortræffelig, men jubelen var ikke så ublandet, da bierne forsvarede deres ejendom med energi« (3). »Når vi havde set hullet, bierne fløj ned i, tog vi tøjrkøllen og slog oven på og ved siden af hullet indtil ingen bier kom op, så kunne vi rode hullet større med hænderne og få de lækkerbiskener« (4). C. Raunkiær fortæller om sin barndom o. 1870 på en vestjysk hedegård (5):

»Når der gaves lejlighed dertil søgte vi drenge efter humleboer i engene, lige før de skulle slås. Lettest var det i middagsstunden og af to grunde. For det første var vi da ikke så udsat for, at vor ulovlige færden i engene blev opdaget, idet de voksne jo sov middagsøvn, for det andet var det på denne tid lettest at finde boerne hvis det vel at mærke var varmt solskinsvejr, thi i så tilfælde »sværmede« humlebien: de fløj i stor mængde i kredts tæt omkring boet. Vi fik bedst øje på dem, når vi bøjede os ned og så hen over engen, så at de sværmende humler tegnede sig på en fjernere baggrund end det i vinden svajende græs umiddelbart omkring boet.

Når en sletkarl traf på et humlebo i sit skår og så det, før han huggede til, slog han altid uden om, at boet ikke blev ødelagt, men det blev plyndret efter at han først havde hugget et par skridt videre frem, selv min arbejdsivrige far tog del deri.

Dette foregik på den måde, at man først med en pind eller med spidsen af strygen pirrede mostaget over boet til side og derpå vippede den kageformede masse af sammenhængende celler ud og lidt bort fra boet, hvor man så under større eller mindre slagsmål med humlerne fik de honningfyldte cellemasser brudt løs fra ynglecellerne, der blev lagt tilbage i boet. Når honningen var suget af honningcellerne, blev den udsugede, uformelige masse også lagt tilbage i boet til humlernes eventuelle afbenyttelse, og til sidst blev boet igen dækket med mostaget. De sorte humler var forholdsvis skikkelige, naturligvis ville de stikke og det gjorde meget ondt, men de var ikke så krigerisk pågående som de gule, der fo'r lige på og stak slemt. Det kunne vare lang tid, før man fik bugt med et stort bo med gule humler, til gengæld var disse boer ofte meget honningrige. Der kunne være så megen honning, at ikke alene fik alle en mundsmag på stedet, men tillige blev en del gemt

Humblebi på torskemund. BIOFOTO/Arthur Christiansen.

til davregrøden, og af og til blev der gemt et godt stykke til mor. Efter aftensmaden (boghvedegrød) kunne der vanke dessert: honning fra de humleboer, man havde fundet og plyndret under morgenarbejdet.

Fra omtrent samme periode beretter Jeppe Aakjær fra Skiveegnen:

»Vel var der alvor i arbejdet, og sveden gik i stride strømme ned ad de brunede kæber. Alligevel blev der altid tid til, når der var blottet et humlebo, at lægge lærne og gå i gang med at tage honningen op. Det var ikke ganske uden fare, de brune humler var ude af sig selv af raseri og fór som projektiler igennem luften og lige ind i karlenes bryn og pigernes fregner. Da gjaldt det om at have mod; med trøjen over hovedet til værn mod de rasende dyr krøb karlen på alle fire frem imod det mossede bo. Pigerne holdt sig pænt på afstand, indtil karlen kom med de honningfyldte »kager« i sin piges hånd. Mangen en karl har vundet sin piges yndest her på egnen ved at byde hende humlens søde kage, alle de blinkende små »kander«, der funkede i middagssolen. En lille bid vankede der da også til mig, der var kommet med den svale øldunk.

Af alt, hvad jeg har smagt af liflighed på denne jord, kan intet sammenlignes med honningmjøden, der blev blottet med lebladet sådan en høsletdag, når alt var arbejdsglæde og himlen stod med blå luft i en vældig bue over de duftende enge« (6). En vendsysselsk hyrdedreng fortæller, at han lagde de afsuttede cellekager i æsker, fangede dronningen og anbragte også hende deri; æskerne med sorte, brune og brogede humlebier hver for sig gravede han så ned og dækkede til med græs og mos for at de skulle samle mere honning til ham, om efteråret fodrede han dem med sukkervand« (7).

Og i en tues lomme havde humlebier kage.

Med kniv skar bedste tørven bort og gav mig
boets honning;
de yngelfyldte celler blev nænsomt lagt tilbage,
iblandt dem var en ølpropstor med næste
sommers dronning.
Edv. Lund-Drosvad (8).

Nogle børn sugede cellernes honning op med et strå (9), andre brækkede en humlebi midt over og slikkede honningen af dens mavesæk (10).

De voksne kunne samle større mængder honning. I den tørre sommer 1868 blev der fundet nogle meget store humleboer, »næsten som en halv bikube«, særlig heldige samlere fik en flaskefuld om dagen (MJylland; 11).

Bierne optræder som de retfærdige hævnere i H. C. Andersens eventyr »Rosen-Alfene« illustreret af Vilhelm Petersen.

LITTERATUR: (1) 903 2,658; (2) 663 2.1,50; 388 o. 1925; (3) 663 2.1,50 sml. 2.2,49; (4) 599 28202 (Høje-Tåstrup s.); (5) 719b 39f; (6) 937p 147; (7) 9 19ff; (8) 539 150; (9) 401g 187; (10) 599 28862 (Drejø o. 1890); (11) 296f 38f.

I en molbohistorie vender to mænd ved aftenstid hjem fra marken; der går det rygte, at fjenden er kommet til landet, og da en humlebi brummende tumler omkring i en lejle (ølanker) på den ene mands ryg tror han, det er fjendens trommen, og begge flygter (1).

Han brummer som en hummel i en lejle (2); den svirende, lettere berusede person har fået en humlebi i øret (Jylland; 3).

LITTERATUR: (1) 283b 127 (om aggerbo); 209 48f; (2) 561 2,282; (3) 464c 575; 937c 132; 804 1,103.

PROSA OG POESI

Den brune Bombyx kommer i ildsom flugt tværs over vejen, skråt opad og skråt nedad, og så op igen. Solstrålerne får lige netop tid til at falde på de rappe vinger – så er den kommet over vejen, og videre går det i stejl sideflugt ind i skyggen ... Så ofte den brune Bombyx krydser din vej, forsvinder den straks igen dér, hvor skoven har sin mest hemmelighedsfulde skumring *R. C. Mortensen* (1).

En torskeflab stod og gabede, så man kunne se den langt ned i halsen. Utrætteligt sværmede en humle i sin fineste dragt – begrøede bukser og sort kjole om den skønne *Anton Nielsen* (2). En travl humlebi, der i stilheden føles næsten som et men-

neske, dingler solbeskinnet ved lyngens honningblomster og fylder trygheden med sin syngende evighedstone *Erling Kristensen* (3). [Blåbærs] hvide, rosarandede blomsterkrukker. Den nøjsomme hedehumle tumlede sin trinde bagkrop ind om klyngerne, slog de lødne poter grisk til randene, kæntrede krukkerne og drak *Svend Fleuron* (4).

Humbleien, der sindigt og mumlende som en gammel mistroisk kone kommer famlende sig op af mosset for atter at flyve ud *Svend Fleuron* (5); en husmoderligt forhippet humledronning, den første i forårsudsalget kø, øjner lillebrors [følfodblomsts] gule reklameskilt og styrter til ... fru Humle [kæmmer] småsnakkende lillebrors hår *Niels E. Nielsen* (6). Der er noget vist jovialt over disse brumbasser, der dybt summende, lavt flyvende langsomt søger fra blomst til blomst. De ser ud til altid at have en velsignet masse tid til deres rådighed *C. Wesenberg-Lund* (7).

[I september] Lydløst og lavt flyver de til deres bo, en egen sørgelig ugleflugt ... Det er imod loven, at den lever til november. Hvor uendelig stille en træet humlebi kan flyve! Den flyver til sit bo med kältidslens honning i sin honningpose og med efterårets og dødens uundgåelighed på sin ryg *A. C. Andersen* (8).

Til gæst hos kløvret humlen gik · alt i sin lødne kofte *Christian Winther* (9). I havens hedeste solskinshjørne · stod halmhatskuben blandt dild og løg, · der hørte man også humlen tørne · og vredt rumstere på kort besøg *Jeppé Aakjær* (10).

En kæmpehumlebi · med brummeri i enden · slår slalomsving forbi *Aage Berntsen* (11). En humle kom brummende op over brinkens kant · og hængte sig om halsen på den første blomst den fandt *Valdemar Rørdam* (12). En enlig humlebi · vækket op af vinterhi · som en lille løsnat muldjordskugle (a), og humlernes brummende kugler · slår ned over blomsternes hær · og åbner de inderste huler · og fuldkommer arrets begær (b); de kære, stærke humler; · hvor de dog tumler, tumler · og finder dybe huler, · der honningskatte skjuler (c). I morgenfruer vælter · sig stærk og ubeskeden · en humlebi og ælter · sit røde honningbrød · med støv af evigheden · ned i et andet skød (d) *Knud Wiinstedt* (13).

Højsommerdøsig humlebi drysset · fra plettet gøgeurt til torskemund *Johannes V. Jensen* (14); over markens blomster · brummer humlebi · honningtung og ør *Ludvig Holstein* (15). I salig fumlen · omsværmer humlen · med søvndyb brumlen · hver blomstermund. · Hvor sødt at true · en morgenfrue, · den blide due, · med kys på mund *Olaf Andersen* (16).

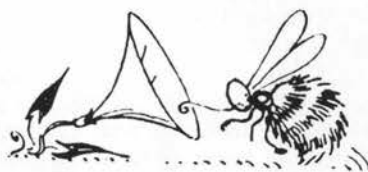
Men hvor ser øjet klart de brune humler, · der brummende som vilde, vrede bjørne · i solen mellem kløverblomster tumler · og summer omkring hegnets vilde tjørne. · Præstinder i formeringens mysterier · befrugter dagligt de i hele serier, · og nu forstår jeg æblerosens rødmen *Svend Sørensen* (17). Kom humlebi, du lille bjørn, · bestøv dit blomsterrige *Kirsten Aakjær* (18).

Humlen drikker mjød af lyngens kande *Jeppé Aakjær* (19); hidsigt flyver humlebi · zig-zag over gyvelstien · ind og ud af blomster som en honningkleptoman *Harald H. Lund* (20). Det nynner fra hver busk og hæk · af gyldne bier og humler, · der suger fuld hver vom og sæk · og bort beruset tumler, · å hør, hvor sødt de mumler: · fuld er min sæk, · flyv væk! *Sophus Michaëlis* (21).

Humlen brummede dybt sin melodi *Jeppé Aakjær* (22), det brune brum af humlen *Ib Paulsen* (23), og humlen stemte op sin vrede bas *Knud Wiinstedt* (24). Humlebiens brummen til mig lyder · som en · kontrabas i somrens varme spil *Orla Bundgaard Povlsen* (25); humlebiens brune små basorgler *Viggo Jørgensen* (26); en humlebi spiller på cello så net *Harald H. Lund* (27).

Humlebiens gynger · på en snerles krone; · det er somrens tone, · der er brisen summer, · når dens vinger synger *Aage V. Reiter* (28); din brummen sætter bas til lærkesangen. · · Du lille spillemand, du barn af sol, · du er som sjælen i den danske sommer *Jeppé Aakjær* (29).

Humlebiens sindige transportfly · daler på varmens bølger, brummer · om den aldrende busk *Tove Meyer* (30); humlens iltre motor brummer · mens den sanker høsten ind *Christian Sommer* (31).

Tegning af Piet Hein til »Bien og snerlen«.

På knæ · ved snerleblomstens tragt · en humlebi · på honningjagt! · En symbolik · så spæd og spøjs · med kendt motiv: · His Masters Voice *Piet Hein* (32).

Han Skimming om i marken modig tumler · og af den lånte sejr ret som en humle brummer *Thomas Kingo* (33).

Sigurd Togeby, Humlebiens (34); Jeppé Aakjær, Humlebo (35), Humlebiens (36).

LITTERATUR: (1) 578 47; (2) 385 58,1917,450; (3) 465 77; (4) 222r 43; (5) 222f91; (6) 625c 9; (7) 50b 2,394; (8) 9b 59f; (9) 912 Saml. Digte 1,224; (10) 937g 74; (11) 55d 15; (12) 753f69; (13) a 906g 18; b 906a 56; c 906g 52; d 906h 23; (14) 401q 52; (15) 360 11; (16) 18 59; (17) 841 32; (18) 938 14; (19) 937g 112; (20) 537e 35; (21) Blaaregn 1913,118; (22) 937k 136; (23) 670d 34; (24) 906 16; (25) 697 13; (26) 433 42; (27) 537k 32; (28) 726f40; (29) 937m 15f; (30) 567e 52; (31) 811 48; (32) 324 10. saml. 36; (33) 441b upag.; (34) 158 1927-28,726; (35) 937g 180f; (36) 937m 15f.

Løbebiller, *Carabidae*

Langstrakte og langbenede biller, mange med smukke metalfarver changerende i grønt, blåt og kobberødt. Størst blandt vore ca. 300 arter er den 3,5-4 cm sorte LÆDERLØBER, *Carabus coriaceus*, der lever i skove. Den ligeledes sorte *Carabus nemoralis* kommer ofte frem, når jorden bearbejdes i haver og parker; *Harpalus rufipes* (*H. pubescens*), ret plump med brunrøde ben, er også almindelig. I skove forekommer *Carabus violaceus* med et purpur eller violet skær på dækvingernes rand. Når en løbebille forulempes afsondrer den fra munden en mørkebrun, ildelugtende væske, billen anvender sekretet til at lamme og dræbe byttedyr.

– Danmarks Dyreverden 3, 12-15.

Løbebille 1803ff, næsten alle arterne bevæger sig i hurtigt løb; om efterleddet -bille se oliebillen s. 128.

Skovtigger Jylland 1761ff, »fordi de opholder sig mest i skovene i rådne og med mos begroede træer« (1), navnet var o. 1840 alm. i jyske skovegne (2), *brødtigger* MJylland o. 1880 (3) sml. nedenfor.

Tærbider Mors 1807 »fordi den gerne søger tærne på folk, som barfodede enten sover eller sidder stille i marken eller heden, hvor dette in-sekt opholder sig« (4), Jylland (5), »vil bide i folks tær og er yderst farlig, jeg har hørt om en mand, der en middag lå i stumphoser og sov sin middags-søvn, så bed de ham i hans store tå, og han døde af det« (6), *skælbider* Vendsyssel o. 1900 (7).

Mellemmadstyv Jylland (8), *ostetyv* Vendsyssel, Sjælland (9), *Jens ost og brød og lommetyv* Jyl-

land (10), fik skyld for at efterstræbe madvarer.

Skælbasse, -vatter, -derbe Jylland (11), skæl = dækvingerne; *lugtebasse* Mors o. 1899 (12), billen stinker når den er trådt itu, *tørvebasse* Mors, Thy, Læsø (13), findes ofte i flækket tørv.

Guldsmed 1763ff (14), *skrædder* MJylland, SFyn (15), *sort skrædder* Ll. Lyngby NSjælland (16) sigter til de lange tynde ben, sml. stankelben s. 82; *jæger* om grøn løbebille VJylland o. 1890 (17), *krokone* VJylland o. 1870 (18).

Hest, fandens hest, fandens ridehest Mors, »vel på grund af dens hurtighed og glubske temperament« (19), sidste navn også til guldsmed s. 43.

Carabus violaceus: blodspytter SSlesvig (20), *blodvatter*, -suger Vendsyssel, menes at suge blod (21), *ladedyr* Ærø (22), når billen gribes udspjætter den en rødlig væske og »årelades«, sml. børneleg nedenfor.

Brunlig løbebille: *pissegrete* Lolland, sort: *nitte* Bogø, Falster (16); *bænkebillig* ØMøn (23).

Færøerne: *svartaklukka* 'sortbille' o. 1780ff (24).

LITTERATUR: (1) 693b 1,677; (2) 332 26; (3) 212c 1,135; (4) 769 151,208, citat fra 770 214; (5) 212c 3,925; 296f 137; (6) 464 9,1888,20; (7) 212c 3,273; (8) 224 1,1893,52; 212c 2,574; 388; (9) 212c 2,763; 794 6,1886,128,206; 388 (Nr. Dalby); (10) 212c 2,39,447; 464 6,1883,267; (11) 794 12,1889, 154; 224 1,1893,52; 212c 3,273; 388 (Givskud o. 1925); (12) 212c 2,458; (13) 212c 3,939; 202d 2, 326; (14) 693b 1,670; 794 12,154; (15) 794 6,16; 212c 3,326; 388; (16) 388; (17) 794 12,1889,154; (18) 719b 7 (Lyne s.); (19) 804 1,103; 574 23/2 1931; 388; (20) 66 1,81; 388 (1934); (21) 212c 1,81; (22) 388 o. 1925; (23) 388 (Elmelunde 1932); (24) 828 69.

BØRNELEG

Syd- og sønderjyske børn holdt billen mellem to fingre eller lagde den på en sten, trykkede den let på hovedet og sagde:

Mellemmadstyv, spyt nu *bloj* [blod], · ellers skal du mist' dit *høj* [hoved]; mel'madstyv, mel'madstyv, · spyt blod eller du skal mist' dit *lyv* [liv]; mel'madstyv, · har du mod i dit *lyv*, · har du hår i din *man* [manke], · har du lyst så kom an, · spyt blod, ellers skal du mist' dit *lyv*; ... har du grød i dit *lyv*, · spyt blod ellers i morgen klokken syv · skal du af med dit *lyv* (1); billen fik sjældent lov at løbe før den havde afgivet sin brunlige væske.

Skælbassetyv, · du gik op på min *hyv* [høj], · du har stjålet min *kniv* [kniv], · du skal af med dit *lyv* · inden i morgen klokken er syv (2); skælbassetyv, · du skal lad' dit *lyv* · inden *æ klok* slår syv (3).